

4. Альтернативная энергетика стала не дороже традиционной // Companion Online, 26.11.2014. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.companion.ua/articles/content?id=292764>.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ГІРНИЧОДОБУВНОГО ВИРОБНИЦТВА ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Сухіна О.М., к.е.н., с.н.с., старший науковий співробітник відділу економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», м. Київ, Україна

Если мы планируем слишком много, т.е. отдаем слишком большую власть государству, то свобода будет потеряна, и это поставит крест и на самом планировании.

Карл Раймунд Поппер

В системі управління екологічною безпекою все більше уваги приділяється її регіоналізації. Автор Сухіна О.М. ознайомила із роботою облдержадміністрацій, і виявила цікавий факт: на сайтах облдержадміністрацій України спочатку зазначають екологічні проблеми області, далі – проведені природоохоронні заходи, а у висновках – «екологічна ситуація в області є нормальною чи стабільною й ліпшою за стан довкілля інших областей». Така постановка проблеми не дозволить кардинально щось змінити, враховуючи, що екологічні проблеми гірничопромислових регіонів відрізняються особливою гостротою. На думку фахівців, розподіл повноважень та фінансів має бути децентралізованим, на відміну від теперішнього централізованого. 6 квітня 2015 року голова Верховної Ради України В.Гройсман заявив, що зміни до Конституції України щодо децентралізації мають бути внесені до жовтня 2015 року. Президент України П. Порошенко оголосив курс на «деолігархізацію країни». В Україні вже розроблені інституційні основи децентралізації влади: Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про засади державної регіональної політики» [1] й ін. Проте доцільним буде удосконалення даної нормативно-правової бази та пов'язаних нормативних документів.

Згідно підрозділу 16 «Регіональна екологічна політика» розділу I Постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (1998 р.) зазначено, що «сучасна державна система управління природоохоронною діяльністю є занадто централізованою», і це призводить до зниження ефективності управління на регіональному рівні (в т.ч. у

гірничопромислових регіонах), зокрема щодо напрямів планування та використання інвестицій природоохоронного призначення, а також не дає можливості повністю враховувати територіальні інтереси в забезпеченні екологічно безпечного навколишнього природного середовища. Однією з цілей 6 «Забезпечення екологічно збалансованого природокористування» розділу 3 Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (2010 р.) [2] є: «реформування до 2015 року діючої системи фондів охорони навколишнього природного середовища з метою посилення централізації коштів на рівні областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя».

При формуванні нових регіонів в Україні одним із головних регіоноутворюючих факторів є наявність корисних копалин та гірничовидобувні галузі [4]. Видобуток та реалізація товарної продукції видобувних підприємств дозволить наповнювати місцеві бюджети. В той же час видобування корисних копалин призводить до деградації навколишнього природного середовища гірничопромислових регіонів, а надкористувачі при цьому привласнюють гірничу та екологічну ренти.

Проблема децентралізації влади – процесу послаблення її централізації – все більше набуває економічної доцільності, тому з одного боку, виходячи з європейського досвіду, можливо й доцільно давати більше повноважень органам місцевого самоврядування в сфері охорони навколишнього природного середовища. Але чи знайдуться кошти, коли станеться екологічне лихо значного масштабу? Чи як розподіляти кошти від сплати екологічної ренти кожному громадянину (однаковий обсяг)?

Метою даної роботи є поліпшення стану навколишнього природного середовища в гірничопромислових регіонах України та зміцнення потенціалу регіонального управління шляхом визначення пріоритетів розвитку інноваційного економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва, й зокрема вилучення й справедливого розподілу гірничої та екологічної ренти.

Одним із інституціональних механізмів при децентралізованому управлінні може стати екологізація гірничодобувного виробництва, оскільки значна кількість регіонів в Україні формувалась навколо підприємств гірничодобувної промисловості. Згідно статті 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологізація матеріального виробництва є одним із основних принципів охорони навколишнього природного середовища.

З кінця 2014 р в Україні вилучають так звану рентну плату (по суті – не рентну) за спеціальне використання лісових ресурсів, водних, а за природні ресурси з асиміляційним потенціалом – ні. Розподіл надходжень зі сплати екологічного податку у 2015 р. згідно Бюджетного кодексу України відбувається наступним чином: 20 % – до загального фонду Державного бюджету України і 80 % – до надходжень місцевих бюджетів. Для порівняння: розподіл надходжень зі сплати екологічного податку в 2014 р відбувався таким чином: 65 % – до державного бюджету України, а 35 % – до місцевих бюджетів. Тобто, значна частина надходжень від сплати

екологічного податку надходить до місцевих бюджетів, що є позитивною тенденцією в умовах децентралізації влади. Проте до адміністративних областей чи міст або селищ знаходять відповідні однакові суми, тобто незалежно від обсягів забруднень чи потреб у природоохоронних заходах. Окрім того, немає системи нагромадження коштів (хоча відповідні кошти можна було б покласти на депозит для їх збільшення протягом року на 25 %). До того ж, кошти для здійснення природоохоронних заходів використовуються не за цільовим призначенням. Український народ від екологічної ренти, як і від гірничої, нічого не отримує. Автор Сухіна О.М. здійснила дослідження щодо оцінки та розподілу гірничої й екологічної ренти в роботах [5, 3 та ін.].

Розвиток економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва для зміцнення потенціалу регіонального управління повинен базуватися на вилученні екологічної ренти, яку на даний час привласнюють природокористувачі, а також гірничої ренти; обліку й вартісній оцінці використаного асиміляційного потенціалу навколишнього природного середовища як основи екологічної ренти. В таблиці зазначені пріоритетні напрями планування розвитку економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва для зміцнення потенціалу регіонального управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Істотно актуалізуються проблеми створення й розвитку інститутів громадянського суспільства, у т.ч. громадянської власності на мінерально-сировинні ресурси, природні ресурси з асиміляційними властивостями й ін.; система формування доходів бюджету за рахунок гірничої, екологічної й інших видів природної ренти; фонди громадянських дивідендів та ін. Удосконаленню економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва будуть також сприяти: пільгове оподаткування надрокористувачів, які переробляють техногенні мінеральні утворення; екологічно орієнтована політика субсидій; патентне забезпечення надрокористувачів з метою впровадження нової техніки й технологій; пільгове кредитування під лізинг природоохоронного устаткування, а також розвиток венчурних фондів у системі інструментів фінансової підтримки розвитку гірничопромислових регіонів та ін.

Таким чином, для зміцнення потенціалу регіонального управління в сфері охорони природи пріоритетами розвитку інноваційного економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва стануть: визначення розміру й вилучення гірничої та екологічної ренти, їх чесного розподілу між надрокористувачем, власником мінерально-сировинних ресурсів чи природних ресурсів з асиміляційними властивостями, що дозволить підвищити ефективність використання територіального фінансового потенціалу сфери природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Проте при децентралізації влади актуальним залишається питання надходження коштів на усунення масштабних екологічних лих.

Пріоритетні напрями планування розвитку інноваційного економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва для зміцнення потенціалу регіонального управління в сфері охорони природи

Планування економічного напрямку екологізації гірничодобувного виробництва
Планування необхідного обсягу фінансових ресурсів для забезпечення екологізації ГВ:
- фінансово-кредитні інструменти (фонди охорони навколишнього природного середовища, фонди відтворення природних ресурсів, методи пільгового кредитування природоохоронних заходів, механізм страхування екологічних ризиків, режим прискореної амортизації природоохоронного устаткування, субсидії та ін.);
- ринкові інструменти (ринкові ціни на природні ресурси; підтримка державою «зелених» секторів ринку; механізм купівлі-продажу прав на викиди забруднюючих речовин; прямі ринкові переговори, добровільні природоохоронні угоди) та ін.
Оптимізація системи управління природоохоронною діяльністю на гірничодобувних підприємствах шляхом удосконалення її економічного механізму:
- забезпечення вимоги «забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну»;
- встановлення адекватних нормативів плати за користування надрами;
- встановлення ставок екологічного податку на використання природних ресурсів з асиміляційними властивостями (визначення справедливих ставок плати за забруднення природи, які базуються на вартісній оцінці використаного асиміляційного потенціалу навколишнього природного середовища);
- розробка методики визначення розміру екологічної ренти та розміру платежів для нормалізації стану навколишнього природного середовища;
- розробка методологічних підходів до справедливого розподілу екологічної ренти;
- облік і вартісна оцінка використаного асиміляційного потенціалу навколишнього природного середовища як основи екологічної ренти;
- розробка методологічних підходів до економічної оцінки використаного асиміляційного потенціалу повітряного середовища (на основі штучного фотосинтезу) та водного (що базується на вартості очищення води шляхом її демінералізації та глибокого очищення).
Планування використання інтегральних еколого-економічних критеріїв, показників, нормативів, стандартів
Планування стимулювання раціонального природокористування, і в т.ч. надкористування
Пошук нових джерел фінансування природоохоронних заходів, спрямованих на ліквідацію забруднення навколишнього природного середовища гірничопромислових регіонів; забезпечення екологічної безпеки; заходів, пов'язаних з відтворенням та підтриманням природних ресурсів у належному стані
Використання економетричних моделей при економічному оцінюванні та обґрунтуванні реструктуризаційних заходів

Список літератури:

1. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 року № 156-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 груд. 2010 року № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17..>
3. Сухина Е.Н. Развитие механизмов справедливого распределения горной и экологической сверхприбыли / Е.Н. Сухина, В.В. Матюха // Современные проблемы использования потенциала морских акваторий и прибрежных зон : материалы XI международной научной конференции (Москва, 26 марта 2015 г.); в 2-х ч. / под ред. А.В.Семенова, Н.Г.Малышева, Ю.С.Руденко / Московский университет имени С.Ю.Витте. – Ч. 1. – М.: изд. ЧОУВО «МУ им. С.Ю.Витте. – 2015. – С. 490–506.
4. Сухіна О.М. Вугільна галузь як критерій формування економічних районів України / О.М.Сухіна // Наука молода. – 2008. – № 9. – С. 57 – 64.
5. Сухіна О.М. Розвиток теорії екологічної ренти та справедливого її розподілу / О.М.Сухіна // Економіка України. – 2014. – №7. – С. 49–68.